

УДК 332.565

Ковальська Л.Л., д.е.н., професор

Павлюк Л.В., к.е.н., доцент

Савош Л.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Теоретичні основи дослідження сучасного стану транзитного потенціалу регіонів України

У публікації підлягають розгляду питання особливостей трактування понять «потенціал», «транзит», «транзитний потенціал». Запропонований авторський підхід до визначення сутнісної характеристики транзитного потенціалу регіону. Уточнено чинники, які впливають на формування транзитного потенціалу регіону. Подана характеристика міжнародних транспортних коридорів, які проходять територією України. Наведено напрями максимального використання регіоном своїх потенційних можливостей у сфері транзитних перевезень в умовах реалізації Україною європейських та євроатлантичних прагнень.

Ключові слова: транзит, потенціал, транзитний потенціал, регіон, міжнародні транспортні коридори.

Kovalska L, Pavliuk L, Savosh L.

Theoretical basis of research of current state of transit potential of the regions of Ukraine

The main issues in this publication are features of the interpretation of the concepts of "potential", "transit", "transit potential."

In order to determine the economic base of the term "transit potential of the region", different approaches to determining the economic essence of such categories as "potential" and "transit" has been analyzed.

The term "potential" is characterized by real, specific capabilities which were formed in the course of any economic activity and they are unrealistic at this moment for any reason, but they are ready-made. If you use the term "capacity" in relation to the region, it will describe the real possibilities of the region about using available resources to achieve their goals.

There are two main research approaches to the interpretation of the term "potential", Physics and Mathematics or Economics. It has been identified two key concepts to determine the potential economic nature, and resource efficient within the economic approach.

We are convinced that a more systematic approach to defining the essence of the term "potential" is productive concept approach. This approach provides involving and relationships of resources in the production process under the influence of a certain driving force.

To sum up, while giving the analysis of scientific sources, we assume that "potential" is a maximum capacity of an object efficiently using all kinds of resources to achieve the goals.

The term "transit" is interpreted as freight or passengers from one state to another or from one point to another through intermediate points.

The author approach to defining the essential characteristics of transit potential of the region.

The term "transit potential" is defined as su-kupnist all available means and capabilities that can be vykorys-tani for transit.

Specifies the factors that influence the formation of the region's transit potential: subjects (participants transit) goods and objects (cargo, passengers); means of transport, mechanical tools used in the process of loading and overloading of goods transport infrastructure; undertakings that provide transport services; owners of goods; regulatory authorities.

The given characteristic of international transport corridors that pass through Ukraine.

An trends maximum use of their potential region in transit in terms of implementation of Ukraine for European and Euro-Atlantic aspirations.

The relationship between actors transit system regulated by the state, interstate and international laws. That is to improve transit potential impact revitalization of Ukraine towards accession to international agreements and conventions on transport and traffic, as well as consideration of existing norms of international law in national legislation.

Study the economic substance of the transit potential of the region, the factors that shape it will determine perspective directions of its optimization through Ukraine, increase efficiency and make the most of their potential in every region of transit.

Ковальская Л.Л., Павлюк Л.В., Савош Л.В.

Теоретические основания исследования современного состояния транзитного потенциала регионов Украины

В публикации подлежат рассмотрению вопросы особенностей трактовки понятий «потенциал», «транзит», «транзитный потенциал». Предложенный авторский подход к определению сущностной характеристики транзитного потенциала региона. Уточнено факторы, которые влияют на формирование транзитного потенциала региона. Представлена характеристика международных транспортных коридоров, проходящих по территории Украины. Приведены направления максимального использования регионом своих потенциальных возможностей в сфере транзитных перевозок в условиях реализации Украиной европейских и евроатлантических стремлений.

Ключевые слова: транзит, потенциал, транзитный потенциал, регион, международные транспортные коридоры.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах реалізації Україною європейських та євроатлантичних прагнень рівень розвитку держави загалом, та кожного регіону зокрема, більшою мірою залежить від їх можливості найбільш повно використати наявний потенціал із врахуванням стратегічних цілей. Наявні диспропорції у рівнях розвитку регіонів країни викликані їх нерівномірною ресурсною забезпеченістю, неефективною внутрішньою спеціалізацією. Для згладжування наявних диспропорцій і забезпечення ефективного розвитку регіону важливого значення набувають питання формування та ефективного використання їх транзитного потенціалу як сукупності специфічних особливостей та потенційних можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні та прикладні основи дослідження потенціалу регіону знайшли висвітлення у працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених як Л. Абалкіна, Є. Бойка, В. Гейця, М. Долішнього, С. Дорогунцова, В. Захарченка, М. Іванова, І. Лукінова, І. Михасюка, Е. Фігурнова, М. Чумаченко, І. Школи та інших. Що стосується питання дослідження транзитного потенціалу України, то найбільший вклад внесли такі дослідники як С. Ільченко, А. Колесников, Н. Кушнір, О. Мініна, І. Смирнов, С. Ткачук, О. Шестак та інші. Але відсутність чіткого системного підходу до сутності транзитного потенціалу, обмеженість використання науковцями системного методологічного інструментарію при вивченні проблем збільшення транзитних можливостей регіонів підкреслює актуальність зазначеного аспекту досліджень.

Цілі статті. Основними цілями публікації є дослідити транзитний потенціал регіону як цілісну систему, уточнити чинники, які впливають на його формування, можливості і напрями його зростання та ефективного використання в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В сучасних умовах глобалізації та посилення міжнародної та міжрегіональної конкуренції все більше зростають диспропорції у рівнях розвитку регіонів держави, які зумовлені специфічними

особливостями регіонів та різним рівнем їх ресурсного забезпечення. Саме ці компоненти і формують транзитний потенціал регіону.

Для визначення економічної суті поняття «транзитний потенціал регіону» проаналізуємо різні підходи до визначення економічної сутності таких категорій, як «потенціал» і «транзит».

Термін «потенціал» походить від латинського слова «*potentia*» й означає «приховані можливості», які в господарській практиці, завдяки праці, можуть стати реальністю [1, С.5].

Поняття «потенціал» характеризується можливостями реальними, конкретними, сформованими в процесі будь-якої економічної діяльності і в теперішній час нереальними з будь-яких причин, але знаходяться вони в готовому вигляді [2, С.21].

Якщо вживати термін «потенціал» по відношенню до регіону, то він характеризує реальні можливості регіону до використання наявних ресурсів для досягнення поставлених цілей.

Виділяють два основних наукових підходи до трактування поняття «потенціал»: фізико-математичний та економічний. За фізико-математичним підходом під потенціалом розуміють величину, яка характеризує запас енергії тіла, що перебуває в певній точці силового поля [3, С.902]. Сучасна економіка запозичила термін «потенціал» із фізики, і вкладає в його зміст кількість енергії, яку накопичила система і яку вона спроможна реалізувати в роботі [4, С.8].

В межах економічного підходу виділяють дві основні концепції щодо визначення економічної суті потенціалу: ресурсної та результативної. Згідно результативної концепції, потенціал – це засоби, запаси, джерела, які є у наявності та можуть бути приведені в дію, використані для досягнення певної мети. Згідно результативної концепції, потенціал - це можливості окремої особи, суспільства, держави у певній сфері [5, С.1558].

Ми вважаємо, що більш системним підходом до визначення сутності терміну «потенціал» вирізняється результативна концепція, яка передбачає участь і взаємозв'язки ресурсів у процесі виробництва під впливом певної рушійної сили.

Отож, враховуючи проведений аналіз наукових джерел будемо вважати, що «потенціал» – це максимальні можливості

об'єкта функціонування раціонально використовувати всі види ресурсів для досягнення поставленої цілі.

Термін «транзит» трактують як перевезення вантажів або пасажирів з однієї держави до іншої або з одного пункту до іншого через проміжні пункти.

Закон України «Про транзит вантажів» визначає транзит вантажів як «перевезення транспортними засобами транзиту транзитних вантажів під митним контролем через територію України між двома пунктами або в межах одного пункту пропуску через державний кордон України» [7].

Цей Закон регламентує, що транзит вантажів через територію України можливий лише авіаційним, автомобільним, залізничним морським і річковим транспортом [7].

Хоча, для здійснення транзиту використовують ще трубопровідний транспорт і лінії електропередач. Транзит вантажів цими видами транспорту регулюється іншим законодавством та міжнародними угодами, оскільки технологічні особливості транзиту газу та електроенергії вимагають особливих умов.

Поняття «транзитний потенціал» визначається як сукупність усіх наявних засобів та можливостей, які можуть бути використані для забезпечення транзиту [8].

Багато вітчизняних вчених схилиються до думки, що транзитний потенціал - це можливості та спроможність транспортної системи країни здійснювати міжнародні транзитні перевезення по своїй території.

Транзитний потенціал формується на основі таких складових як властивості та можливості транспортної системи регіону, система взаємопов'язаних елементів, що формують транспортну інфраструктуру регіону, наявність вигідного геополітичного розташування країни.

Зважаючи на проведені дослідження, визначаємо транзитний потенціал регіону як сукупність потенційних можливостей та передумов транспортної системи регіону до формування міжрегіональних та міжнародних транспортних коридорів для здійснення транзитних перевезень.

Проаналізуємо особливості формування транспортного потенціалу країни. Україна займає досить сприятливе геополітичне

положення між Європою та Азією, що дозволяє інтегруватись у міжнародну транспортну систему.

19 з 26 регіонів України є прикордонними територіями. На заході Україна межує із Польщею, Словаччиною, Румунією, Молдовою, Угорщиною; на півночі та сході – із Білорусією та Російською Федерацією. Південні регіони України мають вихід до Чорного та Азовського морів, що дозволяє використовувати морські шляхи сполучення із Туреччиною, Болгарією та Грузією. Таке вигідне геополітичне розташування забезпечує скорочення відстаней перевезення транзитних вантажів зі скандинавських країн, країн Балтії та країн Західної Європи до країн Сходу, Центральної Азії.

Зовнішній кордон України є найдовшим серед європейських країн, його довжина становить близько 6550 км, з них зі Словаччиною – 98,5 км, Польщею – 542 км, Білорусією – 1084 км, Молдовою – 1202 км, Росією 2573,5 км. На морські кордони становлять 1050 км [1].

Внутрішня транспортна система України є достатньо розгалуженою, однак недостатньо ефективною через нерозвинену транспортну інфраструктуру регіонів, неефективне використання їх транзитного потенціалу. Основними негативними особливостями транспортної системи України є низька якість транспортних шляхів сполучення, високий знос основних засобів транспортних підприємств, відсутність інвестицій в модернізацію портів та аеропортів, відсутність комплексних регіональних логістичних центрів. Тому сьогодні актуальним постає питання формування та розвитку транспортної інфраструктури держави, розвитку її транзитного потенціалу.

Про наявність значного транзитного потенціалу регіонів держави свідчать такі міжнародні транспортні коридори, які проходять територією України (табл. 1).

Велику роль у реалізації транзитного потенціалу України відіграє західний регіон України (Рівненська, Волинська, Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська, Чернівецька та Закарпатська області), який межує з 6 європейськими країнами, 4 з яких є членами ЄС.

Загальна протяжність кордонів складає майже 1,5 тис. км, межі яких проходять із такими країнами як Румунія, Молдова, Угорщина, Словаччина, Польща, Білорусь. Всі області регіону, крім Тернопільської, межують із сусідніми країнами.

Таблиця 1

**Характеристика міжнародних транспортних коридорів,
які проходять територією України**

Назва	Протяжність		Вид транспорту (по території України), км
	загальна, км	по території України, км	
Європейський транспортний коридор №3 Берлін (Дрезден) – Вроцлав – Львів – Київ	1640	1305,7	залізничний – 694 автодорожний – 611,7
Європейський транспортний коридор №5 Трієст – Любляна – Будапешт – Братислава – Ужгород – Львів	1595	604,7	залізничний – 266 автодорожний - 338,7
Європейський транспортний коридор №7 Дунайський (водний)	1600	70	Водний - 70
Європейський транспортний коридор №9 Гельсінкі – Санкт- Петербург – Вітебськ – Київ (Москва) – Одеса (Кишенів) – Пловдив – Бухарест – Александрополіс	3400	2492,1	залізничний – 1496 автодорожний – 996,1
Транспортний коридор Гданськ – Одеса	1816	2126,4 (враховуючи відгалуження 247,1)	залізничний – 918 автодорожний – 1208,4
Транспортний коридор Євро-Кавказ-Азія (TRACECA) Ягодин – Ковель – Здолбунів – Козятин – Жмеринка – Одеса – Іллічівськ – поромна переправа через Чорне море – Поті – Тбілісі – Баку – поромна переправа через Каспійське море – Туркменія	4745 (залізничний);	1001	залізничний -1001

В системі міжнародних транспортно-комунікаційних зв'язків Україна об'єктивно виходить за межі власних інтересів у зв'язку з її тяжінням до географічного центру Європи. Цей фактор і визначає пріоритети розвитку країни у напрямі більш тісної інтеграції з країнами Європейського Союзу. В цьому контексті важливе значення має дослідження транзитного потенціалу західного регіону України. За умов ефективного використання можливостей транскордонної співпраці транзитний потенціал України загалом та західного регіону, зокрема, може стати джерелом інвестиційних ресурсів та фактором економічного зростання, мультиплікативно впливаючи на основні галузі національної економіки [6].

Для уточнення сутнісної характеристики транзитного потенціалу регіону дослідимо чинники, що впливають на його формування:

- суб'єкти (учасники транзитних перевезень) та об'єкти вантажу (вантажі, пасажирів);
- засоби транспорту, якими є різні види транспорту: залізничний, морський, автомобільний, повітряний, трубопровідний; механічні засоби, що використовуються в процесі навантажень, перевантажень товару; об'єкти транспортної інфраструктури (автомобільні сполучення, залізничні колії, мости, порти, станції, термінали, аеропорти тощо);
- суб'єкти підприємницької діяльності, які займаються наданням транспортних послуг;
- власники вантажів (відправляюча та отримуюча сторони);
- контролюючі органи, які здійснюють митний, санітарний, ветеринарний, радіологічний, екологічний та інші види контролю.

Взаємовідносини між суб'єктами транзиту регулюються системою державних, міждержавних та міжнародних законодавчих актів. Тобто на підвищення транзитного потенціалу впливатиме активізація діяльності України в напрямку приєднання до міжнародних угод та конвенцій щодо транспорту і перевезень, а також врахування норм діючого міжнародного законодавства в національних законодавчих актах. Не дивлячись на значний транзитний потенціал, українська транспортна інфраструктура є мало привабливою для іноземних інвесторів. Основною перешкодою для приходу зовнішніх інвестицій є регуляторна політика країни [9].

Висновки. Таким чином, дослідження економічної сутності транзитного потенціалу регіону, чинників, що його формують дозволять визначити перспективні напрями його оптимізації територією України, підвищити ефективність використання та максимально використати свої потенційні можливості кожним регіоном у сфері транзитних перевезень.

1. Федонін О. С. Потенціал підприємства : формування та оцінка: Навч. посібник / Федонін О. С., Репіна І. М., Олексик О. І. – К.: КНЕУ, 2006. – 316 с.
2. Уліганинець Г. П. До питання про сутність ресурсного потенціалу регіону / Г. П. Уліганинець // Економіка та держава. – № 9. – 2007. – С.20-22.
3. Великий тлумачний словник української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: ВТФ „Перун”, 2003. – 1440 с.
4. Ворсовський О. Л. Теоретико–методологічні основи інвестиційного потенціалу підприємств / О. Л. Ворсовський // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 15. – С. 8–11.
5. Советский энциклопедический словарь / Ред.-упор. А. М. Прохорова. – 4-е изд., исправ. и доп. – М., 1990. – 1631 с.
6. Подпятникова А.А. Розвиток транзитного потенціалу в Україні: сучасні тенденції // Державне управління та місцеве самоврядування. Випуск 2 (25). – 2015. – С.199-211.
7. Про транзит вантажів: Закон України від 20 жовтня 1999 р. №1172-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – ст. 446 (із змінами та доповненнями).
8. Ткачук С.В. Транзитний потенціал України: чинники формування та проблеми розвитку / С.В. Ткачук. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2831/1/151.pdf>.
9. Ермаков В. Трудный путь: ТОП-100 Рейтинг лучших транспортных компаний Украины / В. Ермаков // Инвестгазета, №2, июль-август 2010. – С. 118-120.